

УДК 330.3

Я. О. Голобородько,
аспірант, Уманський національний університет садівництва, м. Умань

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

I. Holoborodko,
Postgraduate, Uman National University of Horticulture, Uman

FORMATION OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTION REGION IN A GLOBALIZED ECONOMY

Розвиток аграрної галузі є одним із пріоритетів державотворення України на сучасному етапі. На тлі глобалізації економіки вітчизняна аграрна галузь, в розпорядженні якої є потужний ресурсний потенціал, формує вагомі конкурентні переваги України у світовому просторі. В той же час, аграрна галузь має чисельні невикористані резерви щодо виробництва високоякісної продукції, здатної конкурувати на міжнародних ринках. За такої ситуації необхідною передумовою подальшого розвитку вітчизняної аграрної галузі є її сталий розвиток на тлі подальших перетворень. Сталий розвиток аграрного сектору економіки за умов трансформації засад державного управління та ресурсної складової має, без перебільшення, доленосне значення для національної економіки і набуває дедалі більшої актуальності.

The development of the agricultural sector is one of the priorities of state Ukraine today. Against the background of economic globalization domestic agricultural sector in the possession of which is a powerful resource potential creates significant competitive advantages Ukraine in the universe. At the same time, the agricultural sector has numerous untapped reserves on the production of high quality products that can compete in international markets. In such a situation a prerequisite for further development of the domestic agricultural sector is its sustainability against the background of further change. Sustainable development of agriculture in the conditions of transformation of public administration and resource component is, without exaggeration, fateful importance for the national economy and is becoming more important.

Ключові слова: конкурентоспроможність, глобалізація, аграрна галузь, сталий розвиток, ефективність виробництва, ринок землі.

Key words: competitiveness, globalization, agriculture, sustainable development, production efficiency, the land market.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сталий розвиток національної економіки можливий за умов пріоритетності економічних, соціальних і політичних факторів як цілісного процесу, використання ефективної моделі виробництва і споживання, нових передових прогресивних технологій, транспортних систем, енергоефективності і енергозбереження, вирішення регіональних проблем, скорочення рівня бідності та задоволення потреб населення в продуктах харчування і послугах, спрямованих на зростання добробуту населення. Вирішення цих питань повинно супроводжуватися інтеграцією ресурсів, механізмів та інструментів економічного зростання, цільових параметрів, здатних забезпечити перехід від диверсифікації виробництва до застосування інноваційних технологій в усіх галузях національної економіки і аграрній, зокрема.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Найбільш глибоке і системне дослідження сутності механізмів конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в умовах глобалізації економіки знайшло віддзеркалення в роботах Л. Гурвіца, Р. Майерсона, Є. Маскина, А. Кульмана та багато інших. Дослідженню багатоаспектних теоретичних питань щодо механізмів конкурентоспроможності присвячені праці сучасних дослідників, серед яких П. Гайдуцький, М. Хорунжий, Л. Головкова, М. Кисіль та багато інших. Разом з тим багато фундаментальних проблем щодо сутності механізмів конкурентоспроможності суб'єктів аграрного виробництва в умовах глобалізації економіки вимагають уточнення і конкретизації відповідно до особливостей сучасної ринкової економіки, що і визначило необхідність цього дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В останні роки в зв'язку з накладеним мораторієм на продаж та іпотеку землі широко в економічній літературі мусується питання про необхідність його зняття. Зокрема А.М. Коваль відмічає, що "попри всі можливі ризики від запровадження ринку землі все ж він є необхідним, оскільки лише так можна забезпечити формування ефективного власника. Особлива роль у цьому процесі належить державі. Виважені дії влади, часті зміни пріоритетів і політичних намірів, на жаль, гальмують запровадження повноцінного ринку землі. Земельні реформи породили численну кількість землевласників, проте не забезпечили ефективного використання головного національного багатства українського народу і не поліпшили соціального становища селян. Більшість власників землі не має змоги обробляти її власними силами і, не маючи права вільного вибору (адже на такі ринкові операції із землею, як купівля — продаж та іпотека, в Україні накладено мораторій), здає в оренду [1, с. 13].

Проведені дослідження ринку землі суб'єктами господарювання Черкаської області свідчать, що в даний час не на часі зняття мораторію на продаж землі, оскільки їх скуплять великі землевласники, які будуть диктувати ціни на ринку продовольства, вирощувати ті сільськогосподарські культури, які є найбільш прибутковими. Крім того, буде занепадати тваринницька галузь як малорентабельна. З огляду на це, постраждають сільські території, які є основою сільськогосподарського виробництва.

В умовах глобалізації як якісно нового етапу розвитку економіки визначення сталого розвитку національної економіки має важливе значення. В основі глобалізації закладено прискорення товарно-грошового обігу, напрацювання єдиних принципів вирішення завдань. Глобалізація — це процес, при якому національні економіки є складовими елементами загальносвітового механізму. З огляду на це, сталий розвиток в умовах глобалізації економіки слід характеризувати як сукупність властивостей економічної системи, здатної досягти інтенсивного економічного зростання за рахунок використання незмінного обсягу ресурсів для отримання максимальних доходів шляхом оптимізації структури при стабільній динаміці зростання економіки.

Управління аграрною галуззю національної економіки має свої особливості внаслідок специфіки виробництва, розриву між затратами на виробництво і випуском продукції.

Мінімізація сільськогосподарських ризиків основне завдання функціонування суб'єктів аграрного виробництва, в основі яких закладені науково обгрунтовані рекомендації щодо структури і джерел фінансової підтримки, забезпечення ресурсним потенціалом і фінансовими гарантіями. В основі ринкових умов господарювання суб'єктів аграрного виробництва закладено механізми, які є сукупністю взаємопов'язаних методів економічного впливу на виробництво, розподіл, обмін, споживання в системі товарно-грошових відносин. Формування конкурентного середовища для сільськогосподарських товаровиробників дає змогу виокремити наступні його складові: міжвітчизняними товаровиробниками на внутрішньому ринку; вітчизняними і іноземними товаровиробниками на зовнішньому ринку. Визначальною умовою сільськогосподарського виробництва є розроблення економічного механізму ресурсозбереження. Конкурентоздатність продукції залежить від рівня матеріальних витрат, частка яких, зокрема в структурі собівартості сільськогосподарської продукції аграріїв Черкаської області, складає від 67,4% в 2000 р. до 73,7% в 2015 р. [5, с. 252]. З огляду на це, резервом для зниження витрат є економія матеріально-технічних ресурсів, за допомогою якої можна знизити собівартість одиниці продукції на 15—20%.

Основною умовою функціонування держави є забезпечення продовольчої безпеки. Загрозою продовольчій безпеці в Україні слід вважати недостатньо розвинену кормову базу, низьку продуктивність, недостатнє поголів'я худоби, нерозвинені галузі з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, катастрофічне погіршення земельних ресурсів, залежність від імпорту продуктів харчування і техніки. Першочерговими заходами щодо ліквідації цієї ситуації є запровадження прогресивних технологій, нарощування, перш за все, виробництва органічної продукції рослинництва і тваринництва, подальший розвиток тваринницької галузі, чітке регулювання обсягів імпорту основних стратегічних видів продуктів харчування, розширення міжгосподарських взаємовідносин.

Загальний обсяг виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами області у постійних цінах 2010 р. за 2015 р. становив 4548,4 млн грн. або на 101,0 млн грн. менше порівняно з 2011 р. Частка сільськогосподарських підприємств до загального обсягу виробництва тваринницької продукції за досліджуваний період складає від 78,0% в 2012 р.

Таблиця 1. Обсяги і структура посівних площ, зайнятих під кормовими культурами в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, за роками

Показники	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Посівні площі, зайняті під кормовими культурами, тис. га	362,6	126,4	123,5	118,0	117,7	110,0	100,2
у відсотках до попереднього року	62,3	73,9	97,7	95,5	99,7	93,5	91,1
Частка посівних площ, зайнятих під кормовими культурами до загальної посівної площі, %	29,4	10,5	10,2	9,8	9,8	9,2	8,3

Джерело: дані Головного управління статистики у Черкаській області.

до 78,9% в 2015 р. За досліджуваний період продукція тваринництва в загальній структурі валової сільськогосподарської продукції становила від 40,9 % в 2013 р. до 43,7 % в 2012 р. і має стійку тенденцію до зменшення. В 2015 р. частка продукції тваринництва у загальній вартості валової продукції сільського господарства становила 41,4 % або на 0,8 відсоткових пункти менше порівняно з 2014 р.

Проведені дослідження з виробництва тваринницької продукції сільськогосподарськими підприємствами області свідчать, що по всіх основних її видах за період з 2011 по 2015 рр. не досягнуто рівня виробництва 1990 р. Незважаючи на те, що за останні роки виробництво молока по сільськогосподарських підприємствах зростає, його рівень порівняно з 1990 р. складає від 45,9 % в 2011 р. до 52,5% в 2015 р. З огляду на дещо стабільне виробництво молока підприємствами області, поголів'я корів не збільшується і складає від 14,8 до 15,5% рівня 1990 р.

Це засвідчує факт порушення системи господарювання та спеціалізації виробництва, агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, недотримання сівозмін, скорочення площ, зайнятих під кормовими культурами, що слугують основною сировинною базою для розвитку тваринницької галузі. В сільськогосподарських підприємствах області частка посівних площ, зайнятих під кормовими культурами невинно скорочується (табл. 1).

Наведені дані свідчать про суттєве скорочення посівних площ, зайнятих під кормовими культурами по сільськогосподарських підприємствах області. В 2000 р. загальна посівна площа під кормовими культурами складала 362,6 тис. га або 29,4 % до загальної посівної площі.

Незважаючи на зростання виробництва продукції рослинництва і окремих видів тваринницької продукції по сільськогосподарських підприємствах області за досліджуваний період спостерігається незначна їх частка з реалізації переробним підприємствам (табл. 2). Наведені в таблиці дані свідчать, що частка ре-

алізації переробним підприємствам зернових культур складає від 2,5 % в 2000 р. до 8,6 % в 2015 р. Аналогічна картина з реалізацією олійних культур на переробні підприємства, частка по яких складає від 1,8% в 2000 р. до 10,6% в 2015 р. У 2015 р. всі цукрові буряки були передані на переробку переробним підприємствам, що на 21 відсотковий пункт більше порівняно з 2000 р. Вирощена сільськогосподарськими підприємствами області картопля взагалі не передається на переробку, а реалізується в натуральному вигляді. При наявності в області низки консервних заводів вирощені овочі реалізуються на переробні підприємства в незначній кількості.

В 2015 р. сільськогосподарські підприємства області реалізували на переробні підприємства 32,6% вирощених овочів або на 20,9 відсоткових пункти більше порівняно з 2000 р. У той же час, якщо в 2000 р. 45% вирощених плодів і ягід реалізувалися на переробні підприємства, то в 2015 р. цей показник скоротився на 35,6 відсоткових пункти.

Реалізація сільськогосподарської продукції у вигляді сировини не сприяє створенню додаткових робочих місць для працівників переробної галузі, не призводить до створення додаткової вартості. Внаслідок цього, сільськогосподарські підприємства несуть суттєві втрати від зберігання продукції, її псування, великих витрат з амортизації складських приміщень, їх освітлень, дотримання в них температурного режиму тощо. Тому сільськогосподарські підприємства повинні створювати разом з переробними підприємствами концерни із закритим процесом виробництва від їх виробництва до переробки і реалізації.

В умовах глобалізації економічних процесів слід вдосконалювати технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції з метою підвищення коефіцієнта використання наявних потужностей. Для збереження стабільної конкурентоспроможності зернових культур на державному рівні слід запровадити експортні субсидії з відшкодування витрат з їх транспортування. Враховуючи велику залеж-

Таблиця 2. Структура реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствам Черкаської області на переробні підприємства, за роками (відсотків до загального обсягу реалізації)

Показники	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Зернові культури	2,5	6,8	4,8	5,5	3,5	5,5	8,9	7,5	8,6
Олійні культури	1,8	7,7	8,6	5,8	5,3	7,6	9,5	8,0	10,6
Цукрові буряки	79,0	82,5	77,4	88,5	73,7	95,5	99,6	97,2	100,0
Картопля	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Овочі	11,7	15,1	37,5	31,5	38,5	32,6	30,7	35,7	32,6
Плоди та ягоди	45,0	0,2	-	-	16,5	0,9	1,2	1,1	9,4
Худоба та птиця	19,8	37,6	9,4	7,7	8,6	7,8	10,1	10,3	8,8
Молоко та молочні продукти	71,8	84,6	94,6	96,1	96,1	96,7	96,7	97,0	97,3
Яйця	78,3	0,1	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: дані Головного управління статистики у Черкаській області.

ність сільськогосподарського виробництва від природно — кліматичних умов сільськогосподарським підприємствам необхідно створювати резервні запаси зерна в розмірі до 5% (страховий запас) для внутрішнього споживання в разі його недобору в роки з нижчою врожайністю.

Пріоритетним розвитком сільськогосподарського виробництва є нарощування обсягу переробки сільськогосподарської продукції. З метою подальшого розвитку м'ясної промисловості слід відновити підприємства з переробки м'яса, створення підприємств із забою худоби, відновлення форвардних контрактів з переробними підприємствами, підвищення якості м'яса за рахунок придбання за кордоном племінних м'ясних порід худоби, адаптованих до умов регіону. З метою підвищення рівня інтенсифікації молочного виробництва слід формувати спеціалізовані товарні зони з виробництва масла, сирів шляхом створення молочних ферм середніх і великих розмірів, які обладнані устаткуванням з первинної переробки молока і його зберігання.

З виробництва і переробки плодів, ягід і фруктів слід запровадити кластерний підхід з використанням передових більш прогресивних технологій, наукомісткого виробництва з високою доданою вартістю. З огляду на це, необхідно цю продукцію максимально переробляти на переробних підприємствах, а не реалізовувати у вигляді сировини.

Однією із передумов отримання Україною чергового траншу кредиту від МВФ була відміна спеціального режиму оподаткування аграріїв податком на додану вартість з 01.01.2017 р. Законом "Про Державний бюджет України на 2017 р." прийнятий закон про відміну для аграріїв пільгового режиму оподаткування податком на додану вартість, але натомість запроваджена адресна допомога сільськогосподарським товаровиробникам в

розмірі 5.5 млрд грн. або 1% від ВВП. Виділені державою кошти розподілятимуться рівними частинами на 12 місяців й у відсотковому співвідношенні ділитимуться пропорційно між компаніями-заявниками, залежно від того, скільки кожна компанія заплатить внутрішнього ПДВ у бюджет [5].

З відміною для аграріїв спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість досі не відпрацьований механізм їх адресного субсидування, що призведе до чисельних зловживань при розподілі бюджетних коштів. Бюджетну допомогу будуть отримувати великі підприємства, з великими розмірами сільськогосподарських угідь, які здебільшого вирощують продукцію рослинництва на експорт. Фермерські і дрібнотоварні підприємства не будуть мати доступу до бюджетних коштів аналогічно як і до пільгового механізму кредитування.

В умовах глобалізації економіки, зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світових ринках вважаємо передчасною відміну спеціального режиму оподаткування аграріїв податком на додану вартість на тлі практично відсутнього пільгового кредитування. В економічній теорії податкове регулювання залишається пріоритетним спрямуванням одержання частини національного доходу.

Суттєву частку у фінансових надходженнях сільськогосподарських підприємств країн з розвинутими ринковими відносинами займають субсидії. Зокрема в США і Канаді частка прямих субсидій складає відповідно 24 і 21%, непрямих — 76 і 79%. Субсидування здійснюється щодо основних видів продукції рослинництва. При цьому сільськогосподарські товаровиробники отримують субсидії в розмірі 50% від їх загальної суми впродовж року. В Україні на протигагу цим країнам сформована система державної фінансової підтримки сільськогос-

подарських товаровиробників у вигляді пільгового кредитування, яке суттєво обмежене внаслідок відсутності фінансових ресурсів і до 2017 р. Застосуванням спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість.

Сучасні підходи щодо субсидювання вітчизняного сільськогосподарського виробництва мають певні недоліки, які слід ліквідувати, що буде основним мотиваційним механізмом щодо нарощування сільськогосподарськими товаровиробниками обсягів виробництва продукції. В першу чергу, слід прийняти виважений підхід до поновлення спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників податком на додану вартість, використовуючи принципово нові його умови. Спеціальний режим оподаткування ПДВ сільськогосподарським підприємствам потрібно поставити в залежність від розміру закріпленої за ними землі.

Для нарощування сільськогосподарської продукції господарствами населення на законодавчому рівні слід прийняти відповідне рішення щодо надання субсидій за виробництво сільськогосподарської продукції господарствам населення, надаючи їм як короткотермінові, так і довготермінові пільгові кредити, розширивши їх доступ до надання в лізинг техніки, надання допомоги в придбанні високопродуктивності племінної худоби.

З огляду на це, у вітчизняну практику з підтримки аграріїв і господарств населення слід запровадити такий механізм кредитування, за яким до 20% кредитних ресурсів забезпечує держава, а решта комерційні банки. Це дасть змогу ширше використовувати ф'ючерсні і форвардні операції. Незважаючи на фактичне створення Земельного банку, він досі не функціонує. Його функціонування забезпечило б доступ аграріїв до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг. Пріоритетним у функціонуванні Земельного банку є комплекс касового і кредитного обслуговування не лише сільськогосподарських, але і переробних підприємств, формування ним середньо- і довготермінових ресурсів для фінансування всіх категорій господарств аграрної галузі. Дієвий Земельний банк повинен брати участь у реалізації програм щодо фінансової підтримки аграріїв, обслуговування лізингових компаній, надання гарантій, формуванні довготермінових ресурсів за рахунок випуску облігацій з іпотеки земель сільськогосподарського призначення.

Головною фінансовою проблемою сільськогосподарських товаровиробників всіх категорій і форм власності є диспаритет цін на

сільськогосподарську і промислову продукцію. Суттєвий вплив диспаритету цін на аграрну продукцію має випереджаюче зростання промислової продукції над сільськогосподарською, більш стрімке зростання цін на ресурси в порівнянні зі зростанням цін на аграрну продукцію. Диспаритет — це відношення індексів цін на сільськогосподарську і промислову продукцію. Світова практика в своєму арсеналі має низку альтернативних механізмів дотримання цінового паритету. В сільському господарстві — це використання цільових цін; встановлення гарантованих цін і заставних ставок; державні закупівельні і товарні інтервенції, дотації і компенсації певної частини витрат на виробництво сільськогосподарської продукції; державне регулювання цін на сільськогосподарську продукцію за рахунок податкового регулювання та пільгове кредитування. Як свідчить практика країн з розвинутими ринковими відносинами, державне регулювання цін позитивно впливає на фінансовий стан суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки. Тому у вітчизняну практику слід запровадити паралельно з ринковими регульовані державою закупівельні ціни, використання надбавок до закупівельних цін за високоякісну, органічну і екологічну продукцію сільського господарства. Крім того, слід використовувати заставні ціни для заставних операцій, цільові ціни за умов коли ринкові ціни стрімко знижуються до рівня, який не забезпечує сільськогосподарським товаровиробникам функціонування в умовах самофінансування і самоокупності [7].

За сучасних умов господарювання сільськогосподарські товаровиробники при обчисленні ефективності виробництва користуються тими ж методичними підходами, які були чинні за планово-директивної економіки. Аналіз нині чинних методичних підходів щодо обчислення ефективності сільськогосподарського виробництва свідчить, що для більш поглибленої і достовірної оцінки впливу факторів на результативні показники ефективності сільськогосподарського виробництва слід трансформувати і розширити факторну модель результативних показників з їх видозміненням. З цією метою слід видозмінити систему показників ефективності в такому ракурсі, щоб була можливість виявити не лише вплив факторів на ефективність сільськогосподарського виробництва, але окреслити заходи щодо їх регулювання як зі сторони держави, так і безпосередньо сільськогосподарського виробника.

Земля до цього часу не є об'єктом обліку, не амортизується і не бере участі у формуванні собівартості продукції. Цей чинник є основним, яким перешкоджає на сьогоднішній день здійснювати єдиний методичний підхід щодо визначення єдиного показника ефективності використання ресурсів у сільському господарстві. З огляду на це, за сучасних умов виникає необхідність подальшого дослідження факторів, які тією чи іншою мірою впливають на зростання ефективності виробництва, класифікуючи їх як фактори: пропозицій, попиту, взаємовідносин суб'єктів господарювання аграрної галузі з державою. Зростання ефективності аграрної економіки потребує використання не лише факторів, що взаємопов'язані з виробництвом, але і вдосконаленням економічних відносин.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновки, що пріоритетним для аграрної галузі повинна стати організація виробництва, яка здатна забезпечити сталий розвиток, ґрунтуючись на системній і комплексній основі та враховуючи специфіку сільськогосподарського відтворення. В основі управління сталим розвитком сільськогосподарського виробництва повинно бути науково обґрунтоване використання ресурсів, здатне створити передумови забезпечення послідовної реалізації комплексу заходів щодо формування його ефективного використання як на рівні держави, так і окремих суб'єктів аграрного виробництва, в умовах глобалізації економіки.

Література:

1. Коваль Л.М. Управління ресурсними ринками а аграрному секторі національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. екон. наук / Л.М. Коваль. — Львів, 2015. — С. 13—15.
2. Категорія "сталий розвиток" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA.
3. Butlin, John (1989-04-01). Our common future. By World commission on environment and development. (London, Oxford University Press, 1987. — P. 383—5.95.) Journal of International Development (en) 1 (2). — С. 284—287.
4. Сталий розвиток як економічна категорія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5013140/page:42/>

5. Статистичний щорічник Черкаської області за 2015 р. / За ред. В.П. Приймак // Черкаси, 2016. — 472 с.

6. Аграрна частина бюджету України на 2017 рік бюджет України на 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/217-agrarniy-byudjet-2017-vidjatisya-i-stati-efektivnishim-chipomerti>

7. Абубакаров М.В. Формирование механизма управления эффективностью производства в отраслях регионов // Современные научные исследования. — Кисловодск. КИЭП. — 2008. — № 1.

8. Цатхланова Т.Т. Методические аспекты оценки и повышения эффективности сельскохозяйственного производства / Т.Т. Цатхланова // Экономический вестник РГУ. — № 3. — Т. 2, Ч. 2, 2008. — С. 58.

References:

1. Koval', L.M. (2015), "Management of the resource market and the agricultural sector of the national economy", Ph.D. Thesis, Economy, Lviv, Ukraine.
 2. wikipedia (2017), "Sustainable development", available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Sustainable_development (Accessed 05 Feb 2017).
 3. Butlin, J. (1987), "Our common future. By World commission on environment and development", Journal of International Development, vol. 1 (2), pp. 284—287.
 4. studfiles (2017), "Sustainable development as an economic category", available at: <http://www.studfiles.ru/preview/5013140/page:42/> (Accessed 05 Feb 2017).
 5. Prymak, V.P. (2016), Statystychnyj scho-richnyk Cherkas'koi oblasti za 2015 r. [Statistical Yearbook of Cherkasy region in 2015], Cherkasy, Ukraine.
 6. Krysiuk, T. (2016), "Agricultural part of the budget of Ukraine for 2017", available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/217-agrarniy-byudjet-2017-vidjatisya-i-stati-efektivnishim-chipomerti> (Accessed 05 Feb 2017).
 7. Abubakarov, M.V. (2008), "Formation of the production efficiency of the mechanism of management in the sectors of regions", Sovremennye nauchnye issledovaniya [Modern scientific research], KIJeP, Kislovodsk, Russia.
 8. Cathlanova T.T. (2008), "Methodological aspects of assessing and improving the efficiency of agricultural production", Jekonomicheskij vestnik RGU, vol. 3, p. 58.
- Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.*